

ROLANDAS BARTKUS

Kauno technologijos universitetas

APČIUOPTI NEAPČIUOPIAMĄ: PRISILIESTI IR BŪTI PALYTĖTAM

Groping the Untouchable:
Touching and Being Touched

SUMMARY

In this article experience of touch is discussed not so much in a sensual as in a spiritual sense. The distinction of touching and being touched unfolds in the opposites of active and contemplative attitudes, transcendental and ontological reflections and other contrapositions. In various contexts, the direction of intention is shown to be an essential condition of the experience of touch. Intention limits and assures the encounter with alterity and manifestation of transcendence. Finally, the article clarifies that faith, which opens the „vent“ of being, unifies touching and being touched. Through the gap which is scorched by the thirst of transcendence, the hunger of God and the desire of Infinity, the beyond penetrates by blessedly touching and transforming reality. Revived and gifted with hope and love, the heart rejoices in a simple truth hidden deeply and discovered anew: the one touching is touched himself.

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje aptariama lietimio patirtis ne tiek jusliniu, kiek dvasiniu požiūriu. Prisilietimo ir buvimo palytėtam perskyra skleidžiasi veikliosios ir kontempliatyvosios nuostatų, transcendentalinės ir ontologinės refleksijų bei kitomis priešpriešomis. Įvairiuose kontekstuose išryškėja intencijos kryptis kaip esminė lietimio patirties sąlyga, ribojanti ir laiduojanti susitikimą su kitybe, transcendencijos pasireiškimą. Pagaliau nuskaidrėja tai, kas sieja prisilietimą ir buvimą palytėtam, – tikėjimas, atveriantis būties „orlaide“. Per plyšį, transcendencijos troškulio, Dievo alkio, Begalybės geismo išdegintą dvasioje, skverbiasi anapusių tikrumas, palaimingai paliesdamas ir perkeisdamas visą tikrovę. Atgaivinta, viltimi ir meile apdovanota širdis džiaugiasi giliai paslėpta ir iš naujo atrasta paprasta tiesa: tas, kuris liečia, pats yra liečiamas.

RAKTAŽODŽIAI: lietimasis, prisilietimas, buvimas palytėtam, intencija, susitikimas, tikrovė, perkeitimas.

KEY WORDS: touching, touch, being touched, intention, encounter, reality, transformation.

NEREGIMYBĖS SUJAUDINIMAS: APČIUOPTI NEAPČIUOPIAMĄ

Austrų poetas Raineris Maria Rilke yra prasitaręs, kad besiverždamas anapusybėn žmogus gali atgal nublokšti net Viešpaties angelą, pasiūstą jam padėti. Visas Šventasis Raštas byloja apie pastangos ir malonės susitikimo sąlygas: klausyti ir girdėti, žiūrėti ir matyti, prisiliesti ir būti paliestam. Gal dalykus reikia paleisti, kad jie įvyktų? Koku būdu ir ką: kontroliuojamą objektą ar savi-kontrolę, subjekto ir objekto santykį ar šio santykio kontrolę? Šiame kontekste prisimename šv. Augustino mėginimus įminti Švenčiausiosios Trejybės paslaptį, šv. Anzelmo darbus, siekiant argumentuotai įrodyti, kad yra Dievas, René Descartes'o tikrumo paieškas bei kitas pastangos ir malonės susitikimo istorijas. Bendraudami su Dievu, stokodami Jo garbės, Jį garbindami ir Jį šlovindami veržiamės iš trūnumo ir kylame prie dieviškumo, tiksliau, ten mus pakelia.

Lenkų mokslininkas, sistemų teoretikas Janusz Detrychas teigia, kad „priedera ne dalykus sau pajungti, o save – dalykams“²¹. Martinas Heideggeris sako, kad klausimu apie esinio esmę, „kas yra esinys kaip toks, klausiamo, kas apskritai esinį apibrėžia kaip esinį. Tai mes vadiname esinio būtimi, o klausimą apie tai – būties klausimu“²². Esinio klausimas, paremtas būties klausimu, turi būti apimtas būties supratimo – esminio žmogaus baigtinumo ir būties santykio – klausimo. Vadinasi, kad praregėčiau iš tiesų, kad man atsivertų tikrosios esatys, tikrosios dalykų esmės, man reikia pačiam pasikeisti. Immanuelis Kantas, ieškodamas sąlygotos tikrovės paaiškinimų, juos atranda būtent besąlygiškume. Pasak M. Heideggerio, mes jaučiame,

žinome, kad *ten* yra kažkas dar, kažkas absoliučiai lemiama, bet kai stengiamės tai išstarti, visada atrodo, kad sugriebiame tuštumą²³. Pripažįstant visas sąlygas pranokstančią tikrovę, sukuriama atviros „erdvės“ galimybė anapus visų ištarų, predikavimo variantų, formų ir turinių, signifikantų ir signifikatų sąsajų. Tai laukimo ir tikėjimo, *kažko–dar*, vilties erdvė. Emmanuelio Levino žodžiai: „Neregimybės sujaudinimas – neregimos tiek, kiek ji nesileidžia būti nei reprezentuojama, nei tematizuojama, nei įvardijama, nei parodoma pirštu kaip „kažkas“, apskritai kaip šis ar tas, tad ir „visiškai neįkūnijama“, ir tokios, kuriai nepavyksta „išikūnyti“, kuri netinkama hipostazei, jos sujaudinimas anapus būties ir buvimo, anapus jų perskyros ar dviprasmiškumo; tai esmą užtemdanti begalybė.“²⁴ Kiekvienas žinojimo suspendavimas, paliekant neatsakytą klausimą ir laukiant kažko (nelaukiant nieko apibrėžto arba nelaukiant nieko), tiesiog būnant ir kartu atsisakant bet kokių šio buvimo pretenzijų, neturint jokio „mechanizmo“ tiesai sugauti, jokios tiesos formos prielaidos – jokio sąlygotumo, – atveria Begalybę. Tai ideali būseną, Edmundo Husserlio „visiško pažintinio neturto“²⁵ taškas, primenantis šv. Antano Didžiojo, kitų Dykumos Tėvų ar Mokytojo Eckhar-to mokymus. Sakytume, vargu ar tai įmanoma. „Kas neįmanoma žmonėms, tai galima Dievui“ (Lk 18, 27); kartais pakanka netobulos tikėjimo pastangos ir transcendencija „priartėja“, paradoksaliai „iškuria šiapus“ slėpingai dalyvaujant Dievo malonei.

Kaip „sulydyti“ veiksmą ir vyksmą, kaip laiku sustoti pasitinkant tai, kas

vyksta? E. Levinas apibūdina atsivėrimą transcendencijai kaip radikalų virsmą: *ki-to* pirmenybė mano atžvilgiu, pats jo buvimo faktas, jo esatis *įsako man* atsisakyti intencijos subjekto statuso tampant jos „objektu“ – ne siekiančiuoju, o pasiektuoju, aplankytuoju, „užklyptuoju“, „apsėstuoju“²⁶. Toks „išblaivējimas, visada dar turintis išblaivēti“²⁷, „pabudimas pačiose išbudimo gelmėse“²⁸, „už bet kurį pasyvumą pasyvesnis pasyvumas“²⁹, „gyvoji esatis“, „gyvasis akivaizdumas“³⁰ pranaoksta visas žmogiškąsias užklausas. „Ne inertiškas ar beveiksmis pasyvumas, bet jautrumas – apžilpimo ar nudegimo skausmas. Šviesos daugiau, negu akys gali priimti, sąlyčio daugiau, negu oda gali paliesti – Tas Pats išlaiko budrumą dėl kito.“³¹ Tai Būties „orlaidė“, plyšys, išdegęs dvasioje, transcendencijos troškuly, Dievo alkis, Begalybės geismas, mintantis savo paties alkium ir augantis jį tenkinant³².

Subjekto–objekto santykio apvertimas, pastebėtas M. Heideggerio ir išpuoselėtas E. Levino, mokantis būti ne stebėtoju, o stebimuoju, ne liečiančiuoju, o paliestuoju, – argi tai nėra nusižeminimo, statuso nebuvimo pozicija: „aš nesu vertas prisiliesti“, „esu nešvarus“?! O prisilietęs asmuo ar palietęs dalykas steigia savo viršenybę, tegul ir maloningą, paliestojo atžvilgiu. E. Levinas siūlo ne ydingą nuostatą nieko nedaryti ar neinicijuoti, bet veiksmingą pagarbaus laukimo poziciją: „Štai aš!“, „Esmi tau pašvėstas!“ Nepaprastai intensyvi intencionali parengtis laukiant menkiausios artimo veido užuominos. Atsakomybė už kitą, pastanga ką nors dėl jo padaryti, ką nors jam duoti. Duoti ne pagal savo sampratą, bet pagal kito poreikį. Klausytis sakant, paklusti veikiant, klausytis ir paklusti, visada priimti, atliepti, laukti nieko nesitikint mainais. Ar žinome ką nors dar gražesnio?!

PALYTĖJIMAS TIKĖJIMU – IŠGELBĖJANTIS PRISILIETIMAS

*Išgirdusi apie Jėzų,
ji prasiskverbė pro minią
ir iš užpakalio
prisilietė prie jo apsiausto.
Mat ji sau kalbėjo:
„Jeigu paliesiu
bent jo drabužį –
būsiu išgelbėta.“
Bematant kraujas jai nustojo plūdes,
ir ji pajuto kūnu,
kad yra pasveikusi iš savo negalės.*

*O Jėzus iš karto pajuto,
kad iš jo išėjo jėga,
ir, atsigręžęs į minią,
paklausė:
„Kas prisilietė
Prie mano apsiausto?“
Mokiniai jam atsakė:
„Pats matai, kaip minia
tave spaudžia,
ir dar klausė:
„Kas mane palietė?“ (Mk 5, 27–31)*

Silvano Fausti SJ savo knygoje *Evangelijos atminimas ir pasakojimas: pasakojamąjį Morkaus katechezė* nurodo, kad keturios Evangelijos pagal Morkų eilutės (Mk 4, 27–31) keturis kartus pamini ti-

kėjimą kaip išgelbėjantį prisilietimą³³. Šis Evangelijos pasakojimas apie kraujoplūdžiu sergančią moterį įsiterpia į kitą pasakojimą apie sinagogos vyresniojo Jajiro dukrelės išgydymą. Pastarasis pa-

ežerėje puola Jėzui po kojų karštai maldaudamas ateiti ir uždėti ant jos rankas (Mk 5, 23). Jėzus, pakeliui dar išgydantis minėtą moterį, ateina į Jajiro namus ir prikelia iš numirusių dvylikametę jo dukrą paimdamas ją už rankos (Mk 38–41). S. Fausti SJ pastebi, kad abu epizodai yra susieti žodžių „išgelbėti“, „tikėti“, „paliesti“ („paimti už rankos“). Jie vienas kitą papildo ir parodo, kad tikėti – tai reiškia „paliesti“ Jėzų. Būdami toli nuo Viešpaties, mes sergame, o Jo prisilietimas gražina mums sveikatą, netgi gyvybę³⁴.

Prisilietimas paradoksaliai aprėpia ir mūsų atskirtumo nuo Kūrėjo – nuo savosios būties ištakų – patirtį, ir Jo ilgesį, stoką, kančią, ir palaimingą bendrystės patirtį, tikrumo, apdovanojimo, būties pilnatvės gūsi. „Prisilietimas reiškia artumą. Pirma ir esminė pažinimo forma – kontaktas su kitu. Per jį mūsų ribotumas tampa bendrumu. Kiekvienas prisilietimas yra abipusis: tas, kuris liečia, yra liečiamas. Be to, yra išorinis ir vidinis prisilietimas, kuris apima ir perkeičia širdį.“³⁵ Svarstydamas protas priima daug sprendimų, argumentuodamas juos keičia daugybę kartų, o šie pasikeitimai nepakeičia, netgi tiesiogiai nepaliečia pa-

ties proto – jis turi ir išsaugo savo autonomiją. Širdies sprendimas tiesiog įvyksta, ir jo pasikeitimas – gana retas ir labai reikšmingas įvykis, atsiradęs kaip pačios širdies perkeitimas ar persikeitimas.

Toks moters prisilietimas prie Jėzaus drabužio, kurį aprašo evangelistai Matas, Morkus ir Lukas, yra pažymėtas ir baimė, ir nuolankumu, ir pagarba (Lk 8, 47; Mk 5, 33). Jeigu ne tikėjimas, kuris verčia daryti neįtikėtinus dalykus ir tikėtis žmogaus protą viršijančių dalykų, kažin ar ši moteris apskritai būtų išdrįsusi prisitarti. Evangelijoje pagal Morkų paminėtas minios spaudimas (Mk 5, 31) – prisilietimo priešprieša. Tai visiškai kitokia prieitis: spausdami nepaliekame jokio pagarbos atstumo, reikalingo dovanai paduoti ir priimti, kurį siūlo tikėjimas. Moteris tik prisilietė prie Jėzaus drabužio, neįsikibo, netasė. Ji tikėjo, kad pakanka paliesti, ir bus apdovanota. Spausti – stengtis, kad būtų įtvirtinta sava nuostata, kliautis savo valia ir galia. Tokia yra magijos pastanga, kaip jau esame kalbėję šiame straipsnyje. Jei patys siekiame sugriebti, paimti, gauti, tai netikime, kad galime būti apdovanoti. O iš tiesų galime būti apdovanoti ne tik pakankamai, bet apšči, daugiau, nei sugebame tikėtis.

VIETOJ IŠVADŲ

Pradžioje užsiminus, kad kartu su kiekvieno iš mūsų patirtimi ir supratimu slenka transcendentalinio ir empirinio subjekto perskyra, vertėtų paminėti ir ontologinio virsmo įvykį, pranokstantį visas patirtis, paliečiantį ir iš esmės perkeičiantį visą žmogų. Transcendencijos prisilietimas ar palytėjimas transcendentija perkeičia. Dar Aristotelis yra nuro-

dęs tokią esmės ypatybę: „esmei būdinga tai, kad tik pasikeisdama ji prisiima priešingybes“³⁶. Paradoksas: tam, kad kažkas iš esmės nauja įvyktų, reikia parengti formą, o tam, kad tokia nauja forma atsirastų, reikia, kad kažkas ypatinga įvyktų. Ir jeigu taip jau nutinka, ištinka nauja buvimo kokybė. Būna, kad šį naują pokytį – esmės, substancijos, kasybės

slėpinį – paženkina naujas vardas. Tai, kas buvo būti, tampa tuo, kas turi būti iš tiesų, kam iš esmės esi paskirtas, tikruoju savimi. Taip Abramams tampa daugybės tautų tėvu Abraomu (Pr 17, 5), Izaoko sūnus, Abraomo vaikaitis (anūkas) Jokūbas – Izraeliu (Sk 32, 29), o Simonas, Jono sūnus – Kefu, apaštalu Petru, Bažnyčios Uola (Mt 16, 18).

Kas išdrįstų vardu kreiptis į popiežių, karalių, generolą, rektorių? Nebent jiems labai artimas žmogus. Ko gero, nesunku vardu pašaukti mažą vaikelį – juk dažnai, vos tokį išvydę, teirujamės jo vardo. Ir kuris suaugėlis nedžiūgautų, vardu pa-

kviestas popiežiaus, karaliaus, generolo, pagaliau universiteto, kuriame jis dirba, rektoriaus?

Ir dar vienas fragmentas, gyvenimo epizodas. Prie durų tupi šunelis ir laukia šeimininko. Štai prasivers šiapusybės-anapusybės užsklanda ir pasirodys tas, visų labiausiai laukiamas. Ar šunelis šoks jam į glėbį, puls laižyti rankas, veidą? O gal suveiks dresūra, ir jis tik žiūrės žvilgančiomis akelėmis kantriai laukdamas šeimininko gesto? O gal šunelį pakvies vardu, padrąsins? Pagaliau, koks skirtumas?! Svarbu, kad prasiverstų durys.

Literatūra ir nuorodos

- ²¹ Януш Дитрих, *Проектирование и конструирование. Системный подход*. Перевод с польского: Левицкий Л.В., Чванов Ю.А. Москва: Мир, 1981, с. 355.
- ²² Martynas Heidegeris, Kantas ir metafizikos problema. Iš vokiečių k. vertė A. Šliogeris. *Rinktiniai raštai*. Sud. A. Šliogeris. Vilnius: Mintis, 1992, p. 42.
- ²³ George Steiner, *Heideggeris*. Iš anglų k. vertė L. Jonušys. Vilnius: Aidai, 1995, p. 75.
- ²⁴ Emmanuelis Levinas, *Apie Dievą, ateinantį į mūsų*. Iš prancūzų k. vertė A. Judžentytė ir kt. Vilnius: Aidai, 2001, p. 260.
- ²⁵ Edmund Husserl, *Kartėžiškosios meditacijos*. Iš vokiečių k. vertė T. Sodeika. Vilnius: Aidai, 2005, p. 8.

- ²⁶ Emmanuelis Levinas, p. 41.

- ²⁷ Ten pat, p. 120.

- ²⁸ Ten pat, p. 265.

- ²⁹ Ten pat, p. 334.

- ³⁰ Ten pat, p. 106.

- ³¹ Ten pat, p. 122.

- ³² Ten pat, p. 93.

- ³³ Silvano Fausti, p. 184.

- ³⁴ Ten pat.

- ³⁵ Ten pat.

- ³⁶ Aristotelis, Kategorijos. Iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. *Rinktiniai raštai*. Sud. A. Rybelis. Vilnius: Mintis, 1990, p. 32.